

Ks. dr hab. Paweł Wasyliw
Wydział Teologii w Iwano-Frankiwsku
Iwano-Frankiwska Akademia Teologiczna Jana Złotoustego

Recenzja rozprawy doktorskiej

ks. mgr lic. Vitaliya Feduna pt. „Urząd Metropolity w Ukraińskim Kościele Greckokatolickim”, Lublin 2024, s. 173 napisana pod kierunkiem ks. dra hab. Grzegorza Wojciechowskiego, prof. KUL.

Sobór Watykański II podkreśla, iż Katolickie Kościoły Wschodnie, do których również należy Ukraiński Kościół Greckokatolicki, jako *Orientalium Ecclesiarum* ma własny porządek kanoniczny, który jest godzien poszanowania ze względu na dawność i jest zgodny ze zwyczajami wiernych, jak również służy dla dobra ich duszy (por. *Orientalium Ecclesiarum* 5). Wszystkie Katolickie Kościoły Wschodnie mają prawo działać w obrębie własnego partykularnego prawa, które jest potwierdzone przez Stolicę Apostolską.

Aby rozkrzewiać Królestwo Boże i poszerzać zbawienie wśród Ludu Bożego w świecie, udzielając sakramentów świętych Kościół musi mieć strukturę hierarchiczną. Przez hierarchiczną strukturę, czyli Patriarchów, Arcybiskupów Większych, metropolitów, biskupów oraz kapłanów, Duch Święty uświęca Kościół.

W rozprawie doktorskiej ks. lic. Vitaliya Feduna została przedstawiona analiza instytucji urzędu metropolity Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego. Głównym przedmiotem badań były współczesne normy, które są wynikiem długotrwałego procesu historycznego, gdzie Autor owej pracy naukowej przedstawia urząd metropolity, jako czynnik rozwoju współczesnych norm prawnych, zarówno ogólnych, jak i partykularnych. W pracy zastosowano metodę historyczno-prawną oraz teologiczno-prawną.

Ks. Vitaliy Fedun podjął się badań źródeł, przede wszystkim norm szczegółowych, a mianowicie dokumentów kościelnych, dekretów i uchwał soborów i synodów,

odnoszących się do rządów metropolity od momentu powstania struktur Kościoła Kijowskiego do chwili obecnej. Ważność przeprowadzonych badań polega na tym, iż nikt przed autorem dysertacji nie podjął się owej pracy. Obecnie tworzenie partykularnego prawa jest w rozwoju i kwestia urzędu metropolity jest ważna w hierarchii Kościoła. Metropolita jest zobowiązany powoływać małe synody metropolitalne, w których powinni brać udział wszyscy biskupi z innych eparchii i wspólnie wypracowywać decyzje, które przyczynią się do poprawienia sytuacji w metropolii. Owa praktyka kanoniczna nie jest obecna w żadnej z Konferencji Episkopatu Kościoła łacińskiego. Praktyka synodów metropolitalnych może być pomocna w rozwoju synodalności w całym Kościele Katolickim.

Opis rozprawy doktorskiej

W pierwszym rozdziale autor opisuje szkic historyczny ustanowienia chrześcijaństwa na ziemiach ukraińskich, które oficjalnie nastąpiło poprzez chrzest Włodzimierza w 988 roku. Historycy (W. Idzio, E. Senko) dowodzą, że na niektórych obszarach współczesnej Ukrainy chrześcijaństwo sięga czasów apostoelskich, a św. Andrzej Apostoł głosił kazania na brzegach Morza Czarnego na terenie Skifii, gdzie ochrzcił pierwszych męczenników skińskich: św. Innę, św. Rimmę i św. Pinnę. Również na tereny Ukrainy Zachodniej, gdzie mieszkali plemiona białych chorwatów, chrześcijaństwo przyszło dzięki uczniom Cyryla i Metodego. Jednak to od czasów św. Włodzimierza Wielkiego, po Chrzcie, w Kijowie powstała metropolia, prowincja Patriarchatu Konstantynopola. Wraz z rozwojem struktur hierarchicznych powstały dokumenty prawne, takie jak *Statut Cerkwi* Jarosława Mądrego, która zawiera dodatki do *Karty* Włodzimierza, kładąc podwaliny pod rozwój prawodawstwa kościelnego.

Ks. Vitaliy dokładnie bada źródła kanoniczno-historyczne Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego, analizując wiele faktów historycznych. Autor jako pierwszy omawia wiele aspektów tradycji, które znalazły swoje potwierdzenie w historii i zostały włączone w prawo partykularne. W niniejszej rozprawie zwrócono szczególną uwagę na przepisy prawne, które regulowały zupełnie nowe normy w tamtym czasie, a które w szczególności nakreślały działalność metropolity. Takim przykładem była działalność metropolitów greckokatolickich. Stąd też, metropolita Kijowski Izydor, jako ówczesny hierarcha, miał szeroką możliwość działania, którą to wykorzystał na Soborze bazylejsko-ferrarsko-

florencki (1439-1445). Ważną rolę wśród wydarzeń historycznych Kościoła Kijowskiego odegrał Sobór Florencki w 1439 r., w którym uczestniczył wyżej wspomniany metropolita kijowski Izydor, ponieważ temat przywrócenia jedności między Kościołem Wschodnim i Zachodnim był aktywnie omawiany na tym soborze.

Bardzo ważnym faktem historycznym były Akty Unii Brzeskiej z 1596 r. Jest to unia odnawiająca to, co zostało podpisane na Soborze we Florencji (1439). Ks. Vitaliy zauważa, iż normy unii deklaratorywnie głosiły, że metropolitą Kościoła Kijowskiego może zostać tylko kandydat pochodzący z narodu Rusi Kijowskiej, z wyjątkiem greka obrządku bizantyjskiego. Jednak duchowni mieli decydujący wpływ na wybór kandydata, ponieważ mieli rozeznanie, czy dana osoba posiada odpowiednią wiedzę i cechy do kierowania Kościołem oraz uczestniczyli oni w dyskusji na temat kandydata. Obecne szczegółowe normy Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego stosują podobne wymagania. Otóż, gdy przeprowadza się ankietę wśród duchowieństwa, a nawet osób świeckich, dotyczącą cech i godności kandydata na biskupa lub metropolitę to opinia osób, którym zostało dana owa ankieta do tajemniczego omawiania tego lub innego kandydata. Ten dokument wyraża wielką wagę synodalności, gdzie nie zapomina się o ważnej roli wiernych.

Warto zauważyć, iż przepis ten, w szczególny sposób wyróżnia godność metropolity, gdyż kandydatem mogła być tylko osoba spełniająca powyższe kryteria. Nie omija swoją uwagę Autor postanowienia Synodu Kobrzyńskiego z 1626 r. (1.2), postanowienia którego miały wpływ na promulgowanie prawa kanonicznego dla Synodu Zamojskiego z 1720 r. (1.3), oraz Soboru Lwowskiego z 1881 r. (1.4.). W pierwszym rozdziale przeanalizowano również Synod w Kobryniu w 1626 r., Synod w Zamościu w 1720 r. i Sobór Lwowski w 1891 r., które przyczyniły się do dalszego rozwoju Kościoła. Na tych zgromadzeniach zatwierdzono pewne normy, które dotyczyły wyłącznie metropolity i które są echem współczesnego kan. 133 KPK. 133 KPK, a także normy znajdujące się w innych rozdziałach, w których, określono jego status jako głowy Kościoła oraz kościelne wyróżnienia i przywileje.

Wielką raną na ciele Kościoła były zabory sowieckie, gdy wielu księży zamordowano i uwięziono, a kościoły pozamykano. Stało się to przez Pseudo-sobór Lwowski i jego wpływ na sytuację Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego. Dopiero po odzyskaniu niepodległości, gdy Kościół Greckokatolicki wyszedł z podziemia, rozpoczął się rozwój struktur. Zaczęły się tworzyć parafie, diecezje, a w ostatnim czasie

cztery metropolie: Kijowska, Lwowska, Iwano-Frankiwska, oraz Ternopilska. Autor niniejszej rozprawy dokładnie i fachowo rozwinął temat podając dokumenty oraz normy kanoniczne.

Ocena meretoryczna pracy

Praca zawiera trzy rozdziały, które zamyka zakończenie, podsumowujące wyniki badań zaprezentowanych w poprzedzających je rozdziałach. Należy podkreślić, iż każdy rozdział pracy rozpoczyna się krótkim wstępem, co nie tylko odpowiada metodologicznym wymogom, lecz potwierdza dobrą znajomość omawianego problemu. We wnioskach z poszczególnych rozdziałów autor podsumowuje wyniki kolejnych etapów swoich badań, co podnosi znacznie wartość merytoryczną pracy. Praca ta będzie z pewnością wielką pomocą dla badaczy urzędu metropolity, jak i osób zainteresowanych tą tematyką, celem pogłębienia wiedzy w dziedzinie prawa kanonicznego wschodniego.

Pierwszy rozdział zawiera rys historyczny rozwoju Kościoła Kijowskiego:

1. Rozwój historyczny Kościoła Kijowskiego
 - 1.1. Sytuacja Kościoła do Unii Brzeskiej
 - 1.2. Synod Kobrzyński z 1626 r.
 - 1.3. Synod Zamojski z 1720 r.
 - 1.4. Sobór Lwowski z 1881 r.
2. Wpływ Pseudo-soboru Lwowskiego na sytuację Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego
3. Znaczenie Deklaracji z 1963 r. dla Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego
4. Powstawanie struktur kościelnych po 1989 r. m

Po nakreśleniu kwestii historycznej autor przechodzi do tematu głównego, czyli prawnej roli metropolity.

Chociaż istnieje wiele prac napisanych na temat metropolity, jest wiele różnego rodzaju opracowań naukowych z zakresu prawa kanonicznego zwłaszcza łacińskiego, to należy podkreślić, iż rozprawa księdza mgr lic. Vitaliya Feduna jest pierwszą tego rodzaju pracą, próbującą w szerszym kontekście przedstawić problem roli metropolity w Ukraińskim Kościele Katolickim Wschodnim, z podkreśleniem, że dotyczy to Kościoła Greckokatolickiego, a której to tematyki nikt wcześniej nie poruszał. Należy więc

podkreślić, że dotychczas nie było jednolitego opracowania, odnoszącego się w tak wyraźny sposób do poruszanego zagadnienia: urzędu metropolity w Ukraińskim Kościele Greckokatolickim. W niniejszej pracy autor pragnął ukazać wielopłaszczyznowo problem roli metropolity w prawie kanonicznym wschodnim z uwzględnieniem aspektu prawa partykularnego Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego.

Po promulgowaniu Kodeksu Prawa Kanonicznego dla Kościołów Wschodnich Papieska Rada ds. Tekstów Prawnych przystąpiła do opracowania nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego, który będzie wspólny dla wszystkich Kościołów Wschodnich oraz Kościoła Łacińskiego. Dlatego zebrane materiały i wyprowadzone wnioski mogą być wykorzystane dla kanonistów, którzy opracowują nowy Kodeks.

W pierwszej części ks. Vitaliy pokazał wpływ na Cerkiew pseudosoboru lwowskiego z 1946 r., na którym nie było ani jednego biskupa greckokatolickiego. Ze strony grekokatolików obecny był M. Kostelnyk wraz z garstką kapłanów, którzy pod naciskiem rosyjskim opowiedzieli się za decyzją władzy. Decyzja o zjednoczeniu z Rosyjską Cerkwią Prawosławną i zniesieniu unii brzeskiej nie znalazła poparcia w społeczeństwie i doprowadziła do zejścia Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego do podziemia. Po uwolnieniu z wygnania metropolity Josyfa Slipyja 23 grudnia 1963 r., zgodnie z Motu proprio „Cleri Sanctitati”, deklaracja Sekretarza Kongregacji Kościołów Wschodnich oficjalnie ogłosiła uznanie Sługi Bożego Josyfa Slipyja za Najwyższego Arcybiskupa. Ta deklaracja z 1963 roku dostosowała status Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego do istniejącego prawodawstwa, a dokument ten potwierdził prawa głowy Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego jako Najwyższego Arcybiskupa. Zmiana statusu pozwoliła nie tylko na nadanie głowie Kościoła wyższej godności, ale także dała mu możliwość tworzenia nowych prowincji lub zmiany ich statusu, podczas gdy metropolici zyskali władzę w swoich prowincjach. W efekcie Kościół stał się Najwyższym Arcybiskupstwem Metropolitalnym.

W *drugiej części rozprawy doktorskiej* przeanalizowano główne koncepcje definiujące pozycję metropolitów Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego. Ta problematyka została opisana przez autora w następujących paragrafach:

2. Pojęcie i erygowanie metropolii

2. Pojęcie i obsadzenie urzędu metropolity

2.1. Pojęcie urzędu metropolity

2.2. Obsadzenie urzędu metropolity

2.2.1. Wybór metropolity

2.2.1.1. Przez Synod Biskupów

2.2.1.2. Przez Biskupa Rzymu (diaspora)

2.2.1.3. Wypadki nadzwyczajne

2.2.2. Mianowanie metropolity

2.2.2.1. Przez Arcybiskupa Większego

2.2.2.2. Przez Biskupa Rzymu (diaspora)

2.2.3. Wyznanie wiary i przysięga posłuszeństwa

2.2.4. Święcenia i intronizacja

2.2.4.1. Wypadki nadzwyczajne

Analizie poddano ogólne i szczegółowe normy prawa, które definiują urząd metropolity. Zdefiniowano pojęcie metropolii jako podmiotu prawnego w Najwyższym Kościele Archidiecezjalnym, a także proces ich ustanawiania, zmiany lub anulowania, a także zbadano zasady dotyczące wyboru kandydata na metropolitę na terytorium kanonicznym Kościoła.

Opisując długą procedurę wyboru kandydata, ks. Vitaliy przeanalizował proces kanonicznej nominacji kandydata na odpowiedniego rządcę, ponieważ bez takiej nominacji rządcą nie może być prawnie ustanowiony. Autor zbadał problematyczną naturę dokumentów, które są wykorzystywane do przyznania kanonicznej nominacji. W Kościele Greckokatolickim takimi dokumentami są dekret Najwyższego Arcybiskupa na terytorium kanonicznym i bulla papieska poza terytorium zarządzenia Najwyższego Arcybiskupa Kościoła Greckokatolickiego.

Ks. Vitaliy przeanalizował również liturgiczny i prawny aspekt intronizacji metropolity, ponieważ procedura ta może być przeprowadzona poprzez święcenia i intronizację. W tym przypadku ważnym aktem liturgicznym i prawnym jest wyznanie wiary oraz ślub posłuszeństwa Najwyższemu Arcybiskupowi i Biskupowi Rzymu. Autor nie pominął również analizy przepisów dotyczących wakatu stolicy metropolitalnej oraz przeszkody w sprawowaniu urzędu. Za podstawę przyjęto przepisy dotyczące stolicy diecezjalnej, ale bardzo ważne jest zrozumienie roli administratora wakującej lub przeszkodzonej stolicy w odniesieniu nie tylko do diecezji, ale także do metropolii.

Trzeci rozdział jest dogłębną analizą istniejących przepisów dotyczących zarządzania Metropolitą Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego. Ks. Vitaliy podaje opis tej władzy metropolity w następujących paragrafach:

- 3.1. Definicja pojęcia władzy metropolity Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego
- 3.2. Władza metropolity we własnej eparchii
- 3.3. Metropolita w stosunku do Arcybiskupa Większego
- 3.4. Relacja metropolity z eparchiami metropolii
- 3.5. Odpowiedzialność metropolity za wiernych całej metropolii.
- 3.6. Organy pomagające metropolitom w sprawowaniu władzy
 - 3.6.1. Synod metropolitalny
 - 3.6.2. Trybunał metropolitalny
 - 3.6.3. Komisje metropolitalne.
- 3.7. Synod Biskupów Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego.

Chociaż Kodeks Prawa Kanonicznego zawiera tylko 7 kanonów w rozdziale VI, które bezpośrednio określają prawa i obowiązki metropolity, to zgodnie z kan. 137 Kodeksu Prawa Kanonicznego, Synod Biskupów Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego określił pewne normy, które ogólnie określają prawa i obowiązki metropolity. Autor uwzględnił również specjalne normy dotyczące metropolity spoza Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego (Metropolita w Polsce; w Stanach Zjednoczonych; w Brazylii; w Kanadzie), które zgodnie z kan. 138 Kodeksu Prawa Kanonicznego mogą być zaproponowane przez Synod Biskupów i zatwierdzone przez Stolicę Apostolską lub przez nią ustanowione.

Przede wszystkim, w trzecim rozdziale swojej pracy ks. Vitaliy definiuje pojęcie władzy Metropolity Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego. Dla pełnego zrozumienia podkreślono, że przedmiotem opracowania są metropolici Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego na terytorium kanonicznym, a także metropolici ustanowieni poza terytorium Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego, którzy wprawdzie podlegają bezpośrednio Biskupowi Rzymu, ale również zwierzchnik Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego ma w stosunku do nich określone przywileje i prawa.

Następnie przeanalizowano przepisy prawne, które ustanawiają zakres władzy metropolity w kwestii konsekracji, nauczania i administracji. W tym obszarze napotkano pewien brak wystarczającego materiału.

W szczególności przeanalizowano zakres władzy metropolity w jego własnej diecezji, jego relację z Arcybiskupem Najwyższym oraz z biskupami jego prowincji. Kolejnym etapem badań w trzecim rozdziale są organy wspomagające metropolitę w sprawowaniu władzy, a mianowicie: Synod Metropolitalny, Trybunał Metropolitalny i Komisje Metropolitalne. Ostatni rozdział kończy się analizą działalności Synodu Biskupów Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego, który działa jako synod międzymetropolitalny, na który zapraszani są biskupi sprawujący swoje urzędy na terytorium kanonicznym Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego.

W całości prezentowanej pracy widać umiejętne wykorzystanie przez autora danych uzyskanych na podstawie dokonanej analizy źródeł, w celu sformułowania wyników badań w formie konkretnych wniosków przy poszczególnych rozdziałach.

W rozprawie widać także dojrzałość naukową ks. Vitaliya. Samo zakończenie pracy jest konkretne i dotyczące tematu. Praca zawiera również aneks. Należy zaznaczyć, że wnioski przy poszczególnych rozdziałach zostały opracowane w sposób perfekcyjny. Niezwykle imponująco przedstawia się wykaz źródeł oraz literatury, bowiem zostało wykorzystano aż 187 pozycji: artykułów naukowych, dokumentów Kościoła, oraz książek na ten temat, oraz artykułów znajdujących się na różnych oficjalnych kościelnych stronach internetowych. Jest to materiał bardzo bogaty i wyczerpujący. Język pracy i styl jest poprawny. Pod względem formalnym zapis bibliograficzny i metoda posługiwania się przypisaniami jest poprawna. Starannie przygotowany jest zestaw skrótów, którymi autor konsekwentnie posługuje się w całej pracy.

Wniosek końcowy

Do najważniejszych walorów niniejszej pracy należą: umiejętność eksploracji źródeł, literatury źródłowej i przedmiotu, logiczność i jasność przeprowadzania wywodu. Układ pracy jest logiczny i odpowiada na postawiony problem. Źródła pracy są bardzo bogate i zostały przez ks. Vitaliya Feduna wykorzystane poprawnie. Język pracy jest poprawny.

Kwalifikacyjna ocena rozprawy każe także wskazać na jej pionierskie znaczenie. Praca jest oryginalna. W bogatej literaturze opisującej poruszany temat władzy Metropolity, autor potrafił odnaleźć swój punkt widzenia na przedstawienie obowiązków i

uprawnień Metropolity w prawie kanonicznym i konsekwentnie go przeprowadzić w całej dysertacji.

Mając na uwadze powyższe okoliczności stwierdzam, że przedłożona do recenzji rozprawa doktorska Księdza mgr lic. Vitaliya Feduna pt. „Urząd Metropolity w Ukraińskim Kościele Greckokatolickim” stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną autora w zakresie prawa kanonicznego, zwłaszcza prezentacji norm w zakresie, a także umiejętność prowadzenia pracy naukowej i wnoszę o przyjęcie rozprawy doktorskiej i dopuszczenie do jej publicznej obrony.

Ks. dr hab. Paweł Wasyliw

Iwano-Frankiwnsk, 4 listopada 2024 r.

Ks. dr hab. Paweł Wasyliw

